

•Paní kněžna•

I.

Car Alexander I. studoval pilně ženskou krásu, a výborně jí rozuměl. Za velikého kongressu r. 1814., kdy kromě mocnářů, knížat a diplomatů tolik spanilých žen různých národností sjelo se do Vídně, měl zvláště příležitost, aby ve svém studiu pokračoval. Tu také určil šestero druhů ženské krásy, a poštěstilo se mu, že pro každý našel vzor ve skutečnosti, ve svém okolí, počínaje s „la beauté céleste“ až ku „la beauté du diable“ a k „la beauté qui inspire seul du sentiment“, jemu samému nejmilejší.

(Vzor kněžna Gabriela Auerspergová.)

Vedle těchto mladých a svěžích krasavic vynikaly mnoho jiné, i několik takových, jež ve vlastním rozkvětu byly sice před desíti lety, které však ještě nyní, za kongressu, mezi nejhezčí byly počítány. Tak jmenovitě tři sestry, vévodkyně: z Hohenzollernu, z Acerenza a Kateřina Bedřiše Vilemina Benigna, vévodkyně Zaháňská — „tři gracie“, jak je sám car Alexander nazval.

Tato třetí gracie, vévodkyně Zaháňská, je „paní kněžna“ v naší „Babičce“ Boženy Němcové.

Děd „paní kněžny“ byl známý milec carevny Anny, Arnošt Biron, jež z prostého šlechtice kuronského učinila nejvyšším komořím a pak i vévodou Kuronským. Prvotně se jmenoval von Bühren. Erb i jméno Biron vypůjčil si od Bironů, šlechtického rodu ve Francii velice váženého.

Otec „paní kněžny“ byl Petr, syn jmenovaného milce a násilného vladaře ruského neblahé paměti. Princi Petrovi bylo šestnácte let, když s otcem svým odebral se do Belimi na Sibiř, kamž generál Münich vladaře poslal, zatknuv jej v noci zrovna měsíc po smrti carevny Anny.

Později, za carevny Alžběty, dovoleno starému dvořenínu, aby se na Rus vrátil; Petr III. pak jej připustil ke dvoru a Kateřina II. vrátila mu, starci tenkrátě bezmála osmdesátiletému, i vévodství Kuronské.

Tam stal se jeho nástupcem syn jeho Petr, který však do smrti tu nevládl. Postoupil vévodství své, beztoho již správou ruské a před tím již dávno ruským vojskem osazené, Rusům za náhradu 50.000 dukátův a ročního důchodu 80.000 rublů pro sebe a 40.000 rublů pro svou manželku. Sám pak odstěhoval se s rodinou „do Evropy“ a zdržoval se v lázních a na svých statcích, jež koupil v Čechách i ve Slezsku (Záhaň), zvláště pak na panství náchodském, kdež na starobylém zámku někdy Koldově, Jiříkově, Smiřických a pak Piccolominů měl dvůr nádherný a v pravdě knížecí.

Česky neuměl; poddaní toho velice želeli, neboť prostředníci mezi ním a mezi lidem nebyli vždy nejpoctivější a nejspravedlivější. Nicméně památka na vévodu Kuronského zůstala v paměti obecně požehnanou. Byl „v pravdě milostivou vrchností i poddaným svým, když jim obživu ulehčoval, platy ule-

voval, nápadně pak robotu — tento bič poddaných, proměnil v plat levný“.

Když se na Náchod přistěhoval (1796), měl čtyři dcery, z nichž jenom ku třem jako ku svým se hlásil. Nejstarší z nich byla Kateřina — „paní kněžna“. Bylo jí tenkrát patnácte let, když poprvé vstoupila na českou půdu. Mladé princezny vynikaly nejen sličností a živou letorou, než i dobrotou a vlídností.

„Na tyto kněžny,“ dokládá J. M. Ludvík, autor ‚Památek města Náchoda‘, „staří měšťané s radostí vzpomínali, kterak co srnky s hradu k městu běhávaly, tu i tam dítky malé do náručí brávaly, je hejčkaly, lahůdkami nadělovaly, sousedské domy navštěvovaly a chudé obdarovávaly.“

II.

Petr, vévoda Kuronský a Zaháňský, zemřel r. 1800 na pruské půdě, na zámečku Jelenovském (Göllnau) nedaleko Náchoda. Panství v Čechách i Zaháňské ve Slezsku zdědila nejstarší dcera, naše Kateřina, kteráž také toho roku se provdala za Julia prince Rohan-Guemené. Manželství to asi šťastným nebylo, neboť již r. 1805. dala se mladá vévodkyně s manželem svým rozvésti. Byla vyznání evangelického jako všecka její rodina. Za dva měsíce po rozvodu již provdala se znova. Způsobila to náhlá, prudce vzplanuvší vášeň ke druhému manželu, jímž byl kníže Vasil Trubeckoj, a byla-li snad také příčinou rozvodu s prvním manželem?

Ale ani manželství toto nepřineslo jí žádné spokojenosti. Než minul rok, byla již zase na svobodě, rozvedena se svým druhým manželem. Mladé, bohaté a krásné „vdově“ bylo tenkrát čtyřiaadvacet

let. Růžová pouta manželská pozbyla u ní na čas, na dlouhý čas všeho půvabu. Zůstalať potom za dlouhou dobu, plných čtrnácte let, nevdanou a užívala svobody své jak náleží. Hledala náhradu a útěchu za sklamané naděje své v životě rozmanitém, plném změn a zábav. Cestovala, oddávala se hlučnému životu velikých společností, tu opět hledala oddechu v odlehlém idyllickém zákoutí svého panství náhodského, v osamělém zámečku ratibořickém. —

Vévodkyně Zaháňská slyňula ve společnostech šlechtického světa i ve kruzích dvorních krásou i duchem. Jméno její pak později často vyslovováno také ve kruzích politických a v hovorech zkušených diplomatů. Jisto je, že se mladé vévodkyni v politice zalíbilo, a že onoho času prisuzován jí vliv dosti značný i na státníka, jenž byl tenkrátě jedním z nejmocnějších — totiž na samého knížete Metternicha.

Působení vévodkyně Zaháňské, pokud ze zpráv vysvítá, bylo namnoze rázu sprostředkujícího. Původem svým byla Němkyně, v Rusku rozená, kde její rod nabył moci a bohatství, kde měla i příbuzné. Proto není divu, že zůstávala jako její otec ve přátelských stycích s rodnou zemí jmenovitě s ruským dvorem. A přece zase patřila ku šlechtě rakouské, majíc v království českém většinu svých panství.

Tím si vysvětlíme, že působila v zájmu ruském na Metternicha, snažíc se o to, aby Rakousko s Ruskem se spojilo. Tak asi vznikly pověsti, jakoby prostřednictvím jejím kníže Metternich byl uplacen.

Než ještě více mluvilo se o jiném kouzlu, kterému podlehl všemocný kníže. Byl sice zvyklý svým úsměvem proslulým a mnohoslaveným dámy tak okouzlovati, že samy náklonností svou k němu nikterak se netajily, ale vévodkyně Zaháňská došla té, ovšem tajné slávy, že „rakouský Rinald“ spoután poutem

její libleznosti. To jí bylo dvaatřicet let a rok později vřadil jí car Alexander, jak již řečeno, mezi gracie. —

Napoleon ztrativ v zasněžených pláních svaté Rusi obrovskou svou armádu, ujel do Francouz a vrátil se odtud na jaře r. 1813. s vojskem 150.000 mužů silným do Němec, aby podnikl nový boj s obrem slovanským, k němuž se bylo zatím také přidalo Prusko. Mocnářům obou států běželo nyní o to, aby také Rakousko se k nim přidalo proti Napoleonovi. Mnoho ovšem záleželo na knížeti Metternichovi, jenž s oběma státy vyjednával, nejevě ku spolku největší ochotu.

Na Opočně držán sjezd. Sjeli se tam: sám car Alexander s bratrem Konstantinem, Bedřich Vilém, král pruský, a četní jejich ministři a generálové; se strany rakouské kníže Metternich a hrabě Stadion s mnohými vyššími úředníky šlechtici. Službu konaly a veliké cvičení vojenské pod Opočnem prováděly dva pluky jízdné „Sommariva“, kyrysníci a dragoni pluku Klenauova a dva pluky pěší, Hillerův a Jeronyma Colloreda. Zatím co na Opočně parády se prováděly, měl Metternich s carem ruským dvě tajné schůze. První konána na letním zámku „paní kněžny“ v Ratibořicích několik hodin od Opočna vzdálených.

Bylo v červnu r. 1813.

S Metternichem meškal v Ratibořicích císařský rada Gentz, proslulý publicista, jenž opustiv službu pruskou, sloužil pak znamenitým pérem svým knížeti Metternichovi, ovšem že za veliké peníze, jakéž kromě toho bral také od jiných států, zvláště od Anglie. Dne 23. června píše z Ratibořic své přítelce Rahel, později manželce Warnhagena z Ense, známého spisovatele německého.

„— — — Meškám nyní na letním zámku vévodkyně Zaháňské, míli od Náchoda. Vyvolil jsem

si toto místo za svůj hlavní stan, poněvadž tu jsem ve středu všeho vyjednávání a poněvadž zároveň užívám všeho pohodlí a všech příjemností života. Víte zajisté, že nyní, konstelací v dějinách zajisté jedinou, čtyři nejmocnější panovníci evropští se svými kabinety, ministry, dvory a se 600—800.000 muži soustředili se na malém pruhu země asi 20 mil zdělí a 10 mil zšíří, a že v tomto okamžiku Paříž, Vídeň, Berlín, Petrohrad nic nejsou proti Jičínu, Ratibořicům, Opočnu a jiným toho druhu — —

Dnes — teď právě — obědoval s námi car v Ratibořicích u vévodkyně — — Ratibořice jsou hlavním střediskem. Minulý týden bytovali tu Metternich, Stadion, pak kancléř Hardenberg i také několik jich najednou. Zde se prováděly velké věci. O ruchu, v jakém nyní žiju, nemáte ponětí — — —

Vím všechno; žádný člověk na světě nezná tolik z dějin současných jako já; nebo v obcování tak důvěrném a intimním s nejpřednějšími stranami a osobami není nikdo a nemůže ani tak hned býti. Škoda, že to vše je pro současníky a potomky marno a ztraceno; jsem příliš diplomatem, abych povídal, i příliš líný, zlomyslný a blaseovaný. — Abych psal, k tomu nemám ani času, ani odvahy, a především svěžího mládí. Náramně jsem sestárl a stal se nekonečně špatným. —“

V tichém údolíčku ratibořickém usneseno o krvavém, obrovském boji, jenž pak rozhodl osud Napoleonův i veškeré Evropy.

III.

Jednání tato a schůze dály se v červnu 1813. a již v srpnu přivalily se přes hranice nekonečné houfy

spojených vojsk pruského a hlavně ruského. V čele tohoto přešel sám car Alexander hranice české u Slanského mostu za Náchodem, a ubytoval se poté s bratrem svým velkoknížetem Konstantinem a maršálkem Barkleyem de Tolly u „paní kněžny“ na zámečku Ratibořickém. Tiché údolíčko i všecken okolní kraj zvučel lomozem válečným, ač ne na dlouho. Dál valily se pluky ruské, z nichž nejdéle v paměti lidu utkvěly stateční molodci kozáci, a za nedlouho již bylo slyšeti o krvavých srážkách a pak o bitvě národův u Lipska. Co dále bylo, je známo.

Přemožený Napoleon vyhostěn na ostrov Elbu, ve Vídni sešel se kongress. Co mocnářů a knížat se tu sjelo, co ministrů, šlechty, diplomatů, umělcův a kejklířů všeho druhu, co krásných dam, co tu bylo zábav, radovánek a hlučného slavení! Evropa si vydychla, že byl Napoleon přemožen. Vídeň to slavila a jásala, ovšem na cizí útraty. Dobře děl starý kníže de Ligne, „že kongress jen tančí, ale s místa se nehýbá“. Rozumí se, že vévodkyně Zaháňská, dosud svobodná, také se do Vídně odebrala. Tu se také sešla se svými sestrami: Marií Pavlinou, provdanou za knížete z Hohenzollern-Hechingen, a Johannou, provdanou za vévodu z Acerenza. Čtvrtá sestra její byla Dorota, nejmladší z nich, která se narodila, když Petrovi vévodovi Kuronskému bylo bezmála sedmdesát let. On sám ji za svou, jak řečeno, neuznal a také jí žádného podílu na statcích neodkázal. Princzna tato provdána byla za Edmunda Talleyrand-Perigorda, vévodu z Dino, a meškala o kongressu ve Vídni se strýcem jeho, proslulým Talleyrandem.

„Paní kněžna“ měla o kongressu ve všem živé účastenství, i ve hlučných zábavách, i v diplomatickém jednání, jakož vůbec o kongressu dámy v mnohém rozhodovaly a rozhodly.

Dne 23. listopadu 1814. odbýván v zimní jízdárně císařského hradu veliký karrousel. Jakmile mocnářové a jiní vznešení hosté se svými dámami na tribunách zasedli, zahlaholila fanfara a do okolu vjelo na krásných koních 24 rytířů, kteří všichni pocházeli z nejvznešenějších rodů království českého a uherského, a z německých zemí dědičných. Oděni jsou v kostum historický, rozdělili se pak na čtyry četverylky dle národních barev. Každý z těch 24 „paladinů“ měl na sobě skvostnou šerpu své dámy, kteráž na ten „favor“ jméno své i heslo vyšíla.

Dámy těchto čtyřadvaceti, rovněž v kostumech historických podobných barev, jako měli rytíři, seděli na zvláštním balkonu v jízdárně zřízeném. Tváře všech byly hustým závojem zastřeny — ale jakmile dvůr se objevil a usedl, závoje jedním hnutím odsloněny a čtyřadvacet spanilých obličejů vzhledlo krásnýma očima k dvorské loži. Mezi vyvolenými těmi dámami byla také „paní kněžna“.

Po hrách rytířských odebrali se rytíři a všichni do blízkého tanečního sálu, kdež dámy vítězům odměny udělovaly. Svrchu uvedené četverylky byly: První uherská, tanečníci a tanečnice v uherském obleku barvy zelené; druhá česká v historickém obleku českém barvy bílé a červené; třetí v kroji z času Ludvíka XIII., barva modrá a bílá; čtvrtá německá barev černé a žluté. V této četverylce tančila kromě kněžny Kounicové, hraběnky Vrbové, kněžny Lichnovské, hraběnky Bassenheimové a Starembergové také vévodkyně Zaháňská s hrabětem Šlikem.

Že na kongressu Amor nesčíslné množství šípů vystřílel, snadno se domyslíme. Což tu lásek uvadlo a znova rozkvetlo, jakých tu bylo dobrodružství milostných i pověstí a klepů o nich! Jen „paní kněžna“

neochabla ve své dávné náklonnosti. Uvedu svědectví současníka, K. z Nostic, poněkud zlomyslného kritika společnosti kongressové. Pokud se jeho zpráva s pravdou snáší, neumím říci. Mluvě o třech sestřích, výše jmenovaných, dcerách vévody Kuronského, praví:

„Vévodkyně Zaháňská je nejhodnější z nich, nejnadanější a nejpřirozenější; také bývala vždycky nejstálejší ve svých náklonnostech. Nyní jest již po léta kníže Windischgrätz vyvolenec jejího srdce a její lásky; liaison to zcela z ovzduší vznešeného světa, bez půvabu nějaké oběti, nějaké pošetilosti, bez odporu, zcela všední a klidná, v čemž tato živá a rozhodná paní jindy si nelibovala.“ —

Tolik „kongressový Mefisto“.

IV.

O vídeňském kongressu bylo dosti zavilých a ne-
snadných otázek politických; jedním z nejtvrděších oříšků byla otázka polská. Rusku, Rakousku a Prusku především o to běželo, aby záležitost rozděleného toho království co nejdříve se urovnala. Nejlepší zámysly s Poláky měl car Alexander; Prusko však se všemožně vynasnažilo, aby je zmařilo.

Záležitost polská byla odevzdána zvláštnímu výboru, ve kterém zasedali Anstett za Rusko, Barbier a Hudelist za Rakousko, Stägemann, Jordan a Zerbóni za Prusko. Kníže Čartoryjski měl u cara relaci. Po kolik neděl jednáno o rozdělení území polského, a smlouváno o města, vesnice, řeky tak dlouho, až docílena konečně shoda. Jen o Toruň a Lipsko se rozcházel. Car Alexander chtěl živou mocí ono polské, král pruský za to náhradou saské to město.

Nadarmo namáhali se diplomaté, aby spor ten urovnali, a již zdálo se, že jednání všechno je marné, že car opustí svého dosavadního spojence pruského, trváje na svém. Co však všecken vtíp diplomatů nezmohl, toho docílily dámy. Bylo to u „paní kněžny“.

V salonech jejich sešlo se k večerní zábavě mnoho vznešených hostů, mezi nimiž byli také car a pruský král. Toho večera dáváno několik živých obrazů, které tenkrát byly velice oblíbeny.

Zavznělo znamení, hosté ve křeslech utichli a upřeli zraky k nevelkému, elegantně zařízenému jevišti. Opona se rozhrnula. Ah! V plném ozáření úchvatné skupení tří krásných postav ženských! Eris (svár) a Bellona (bohyně války) ve skvostném brnění, jež je více okrasou nežli zbrojí, ohrožují skleslou, spoutanou Irénu (mír). Na ni zraky všech se obrátily a lorgnetty namířily. Jak je krásná v tom řeckém rouše, jak jímavý výraz její spanilé tváři! Nejednen host ohlédl se tajně v ten okamžik po Fridrichu Vilémovi pruském, o němž si všecken kongress nahlas šeptal, že spanilé Julii Zichyové zvláště je nakloněn. Nyní tam klečela na jevišti spoutaná, ohrožená —

V tom nové překvapení všech. Iréne, Eris i Bellona, každá nehnutě trvaly ve svém postavení, jako mramorové sochy; pojednou však Iréne sebou hnula — Ah, vstává, a hle, z rámu vystoupivši kráčí až na samý pokraj jeviště. Toť nevidáno! Co je? A mluví! Hlubokým tichem, jež zavládlo salonem, zvučí francouzské verše lahodným hlasem jímavě přednášené. Spoutaná Iréne mluví k „nejmocnějšímu a velikomyslnému Alexandrovi, jenž svět osvobodil a oblažil“, a prosí ho, aby ji, ohrožený mír, zbavil pout a zapudil demony sváru a války, kteří jej ohrožují. — Hle, kloní se, jakoby na kolena chtěla klesnouti,

v tom už car k ní přistoupil a pozvednuv ji, vede ke králi pruskému, řka lichotně, že jemu především přísluší, aby spanilou bohyni zbavil těžkých pout.

Mohl-liž nyní král odolati? A když mu car při tom řekl potichu: „Vzdávám se Toruně —“ jak měl jinak odvětit nežli: „A já od Lipska upouštím.“ Oba mocnářové se objali. Radost zavládla veškerou společností. Byliť v ten okamžik všichni přesvědčeni, že nejtěžší otázka kongressu je vyřízena. Hostitelka, naše „paní kněžna“, hlavní dirigentka živého obrazu, byla toho večera jistě nemálo spokojena i hrda, že u ní zaplašeno hrozivé mračno a mír zachráněn.

V.

Sláva a rozkoše vídeňského kongressu také minuly. Nádherný ten ohňostroj pohasl, zůstal jenom dým a tíže dluhů — Evropa zase „spřádána“ — „svatá alliance“ vládla.

Nedlouho po kongressu rozloučila se „paní kněžna“ se svobodou; r. 1819. vdala se po třetí. Za manžela pojala hraběte Karla von der Schulenburg. Žila s ním dlouho, nejdéle ze všech svých manželů, ale přece také ne až do smrti. R. 1835. dala se s ním rozvésti. To již jí bylo přes padesát. Jaká byla příčina rozvodu, nesnadno říci. Děti neměla ze žádného manželství, a to jí nemálo tížilo.

„Že by vůbec žádných dětí neměla?“ zeptá se pozorný čtenář naší Němcové. „Vzpomeňte si,“ řekne, „na libezný zjev komtesy Hortensie. Mně nápadno bylo ledacos a v „Babičce“ přímo stojí: „Komtessa Hortensie, schovanka to kněžnina, jak se povídalo,“ a pan myslivec povídá: „Já slyšel, že je komtessa dcera —“

Než šetrná babička nám vpadá do řeči, řkouc: „Lidé mají zlé huby, a kdo v slunci chodí, stíny ho následují, to jinak není; co na tom, ať je čím je —“

A s tím se také my spokojíme.

Zimu trávila v hlavních městech, v létě meškala v lázních nebo cestovala, a zvláště často v Itálii. Časem zajela také do Čech, na Náchodsko a tu pak zdržovala se v Ratibořicích u České Skalice. Zámeček, stojící v parku, osaměle v tichém údolí řeky Úpy, dala obnovit a skvostně zařídit. Bělidlo, výše v lukách stojící, zrušila a založila kolem sad. Tam bylo pak to „staré bělidlo“, kde bydlila rodina Proškova, vlastně Panklova, kde hospodařila babička, kde něco výše u splavu zpívala pod večer i dlouho do noci šílená Viktorka smutnou ukolébavku svému utopenému dítěti.

„Paní kněžna“ nechtíc býti nikým vyrušována, skoupila také všechny louky u řeky, patřící Skalickým sousedům. U dvora Ryzemburského dala z kamení rozvalin hradu Ryzemburku zřídit vysokou nad Úpou pavillonek, který tam je podnes a poskytuje utěšenou vyhlídku na údolí i okolní kraj pohorský. Bezděky si tu vzpomeneme na milý výjev z Babičky, jak se v těch místech setkala „paní kněžna“ neboli „hercočka“, jak jí lid říkal, s Babičkou a jejími vnoučaty.

Do svého zátiší Ratibořického zvala si vévodkyně Zaháňská často četné hosti. Meškávali tu knížata Švarcenberkové, hrabě Valdštejn, hrabě Šlik, výborný střelec, z cizích lordové Stuart, King.

Také se tu často zdržovala Elise von der Recke, teta „paní kněžny“, sestra její matky, svého času proslulá mysticismem a svými zbožnými písněmi, jakož i oddaností, kterou měla k pověstnému Caglio-

strovi. Setkala se s ním ještě jako mladá paní (v 2. polovici 18. stol.), s manželem rozloučená, smrtí jediného děcka a milého bratra sklíčená, v Mitavě v Kuronsku, odkudž pocházela.

V tom stavu bolestného rozrušení uvěřila Cagliostrovi, když jí sliboval, že jí duše drahých zemřelých přivolá. Bylať mysl její až chorobně podrážděna, a stav její nikterak se nezmírnil, když při všem ještě chodila v noci na hřbitov, v létě i za bouří i za krutých vánic sněhových. —

Později však přece prohlédla kejkle Cagliostrovy. Napsala proti němu knihu „Der entlarvte Cagliostro“, která vzbudila sensaci a kterou si jmenovitě získala přízeň carevny Kateřiny II. Ta si pozvala paní von der Recke do Petrohradu a darovala jí také pěkné panství v Kuronsku, kdež však obdarovaná nezůstala. Meškalaf většinou v cizině, v lázních. —

S ní do Ratibořic přijížděl také její přítel a stálý společník, německý básník Tiedge, svého času slavený autor „Uranie“, také autor známé tenkrát, když Rusové byli v modě: „Krásná Minko, musím jítí —“, kteráž píseň i u nás v Hankově překladu byla dost rozšířena.

Taková byla společnost, která se v Ratibořicích sjižděla tou dobou, kdy Božena Němcová dospívala v pannu.

Vévodkyně ji ovšem znala a dovolila, aby byly z její biblioteky půjčovány knihy dcerce jejího štolby. To byl důležitý pramen vzdělání mladé dívky. „Paní kněžna“, která r. 1827. přestoupila v Římě na katolickou víru, nedočkala se Barušky Panklový jako spisovatelky. Zemřelať r. 1839. ve Vídni v 58. roce svého věku a pochována jest v Zaháni ve Slezsku, kamž r. 1841. byly ostatky její převezeny.

„Paní kněžna“ byla krásná, duchaplná, bohatá, zjezdila svět příjemným cestováním, užila všeho, co jen aristokratická společnost a bohatství může poskytnouti, ale blaha rodinného se jí nedostávalo.

Tu byla proti ní stará Novotná, naše „babička“, pravou bohačkou. —

Bezděky vzpomeneme, jak vypravovala „paní kněžně“ o svém muži, o svém vdovství a návratu do rodného domu, o svých dětech, a cítíme, jaká pravdivost vane prostým, krásně básněným závěrem „Babičky“ a porozumíme, že kněžna odhrnuvši bílou rukou damaškovou záslonu, hleděla pohnuta za pohřbem staré Novotné a že „hluboce si vzdechnouc, zašeptala: Šťastná to žena!“ —

VI.

Ještě něco z nepsaných pamětí, z vypravování současníka, který dobře znal i „paní kněžnu“ i komtesu i čtveráckého pana otce ze mlýna, i babičku, Barunku, Kristu, a tu nejlépe, protože je to ona sama.

Krista přečkala všechny i zámecké panstvo i rodinu Proškovu či Panklovu i svou přítelkyni z mládí Barunku, či jak říkala: Betku Panklovu, totiž Boženu Němcovou. Přečkala je dlouho, neboť zemřela nedávno, r. 1891., v Náchodě.

Krista, známá z nejedné utěšené scény v Babičce, rodem Celbová, pocházela z Ratibořické hospody. Za mládí bývala kamarádkou Boženy Němcové, která na ni nezapomněla ani pak, i když se do Prahy dostala. Psala jí odtud několikrát. Listy ty se však nezachovaly.

Knihu své někdejší kamarádky „Babičku“ znala, a když jí posledně zase byla předčítána, volala

Krista, už vetchá stařena, nejednou za čtení: „Chuďátko babička!“ Anebo: „Nebyla bych řekla, že to Betka tak hezky dovede.“

Pana Pankla, otce B. Němcové, nad jiné chválila, jak byl hodný a jak měl svou tchyni, „babičku“, u vážnosti. Na „paní kněžnu“ či „hercočku“ se dobře pamatovala. Byla velké postavy, „silná, důstojná“ paní. Mívala u sebe komtesy z příbuzenstva.

Ty mluvily špatně česky a řeč jejich podobala se více polské. Svatby měly obě v Ratibořicích a Hortensie byla prý velmi hezká a hodná ke každému. Jednou, když starší sestry Kristiny a šafářovy a ovčákovy dcery vystrojily přástvu, přišly také komtesy k Celbům, kde stál velikánský kužel. Šlechtičny zkoušely, jak se přede, dost dlouho se s přástečnicemi bavily, podělily je hedvábnými a kosmonoskými šatky, pro něž pak se strhly mezi děvčaty mrzutosti.

Kněžna česky rozuměla, ale česky málo hovořila. Jednou zastavila se u chalupy výš v údolí a chtěla „glas“. I přinesli jí ze stodoly klas.

Ráda jezdila koňmo a „moc hausírovala po světě“. Cestovala ve svém povozu a volila často cesty až krkolomné. Když bylo nejhůře a kočí dále jeti nechtěl a sluhové stranou kleli, dala se do zpěvu a nepolevila, kdyby i život stálo.

Na konci Studnic k Ratibořicům dala si vystavěti utěšený domek, kdež později, když opuštěný scházel, Krista s Baruškou Panklovou častěji si hrály na svatby.

Na Taliána se Krista ovšem dobře pamatovala, jak ho vytrestala koštětem a jak se mu hoši vymstili, když se s ním setkali ve Zlíči u muziky.

Na babičku Novotnou si tuze ráda vzpomínala. Pamatovala se, jak přijela do Ratibořic a přivezla

Všecky milé nám osoby z krásného obrazu B. Němcové již odešly, a na dějišti samém leccos se změnilo. Mlýn je silně přestavěn; jen staré lípy a socha před ním, pamětnice dob „Babičky“ a časů ještě starších, zůstaly.

Také výš na „Starém bělidle“ leccos zjinačeno, jmenovitě v roubené chalupě, v níž babička u své dcery bydlila, kdež se odehrálo tolik veselých, něžných a dojemných scen a kdež strávila nešťastná autorka „Babičky“ svá nejkrásnější léta.

Lomenice dřevěného stavení, v němž rodina Panklova přebývala, má nápis:

„Postaveno s nákladem Ant. Ludra a Anny manželky jeho dne 30. Juli 1796.“

Vnitř všecko jináč, okolí však jak bývalo za časů babičky a mnohý strom za stavením i opodál ještě ji pamatuje. Ne bez pohnutí se rozhlížíme půvabným, tichým údolím a v mysli ožívuje se obraz našeho starého, venkovského života, tenkrát ještě ryzího a tak účinně vylíčeného. —

1883. 1889.